

**Ελληνική μνημειακή
ζωγραφική**

Δ. Πλάντζος

Διάρθρωση μαθημάτων

1. Εισαγωγικά (12/3)
2. Πηγές και μεθοδολογία (12/3)
3. Υλικά και τεχνικές (19/3)
4. Η μνημειακή ζωγραφική στην Ελλάδα της Εποχής του Χαλκού (19/3)
5. Πρώιμη ελληνική ζωγραφική, 7ος-6ος αι. π.Χ. (26/3)
6. Μνημειακή ζωγραφική και αρχαιομετρική έρευνα [Χαρίκλεια Μπρεκουλάκη] (2/4)
7. Ο Πολύγνωτος και η ζωγραφική του 5ου αι. π.Χ. (9/4)
8. Τετραχρωμία και σκιαγραφία: Απολλόδωρος, Ζεύξις, Παρράσιος (16/4)
9. Μακεδονικοί Τάφοι I (23/4)
10. Μακεδονικοί Τάφοι II (14/5)
11. Ψηφιδωτά (14/5)
12. Μνημεία της Ελληνιστικής περιόδου (21/5)
13. Ελληνορωμαϊκή ζωγραφική I (28/5)
14. Ελληνορωμαϊκή ζωγραφική II (4/6)

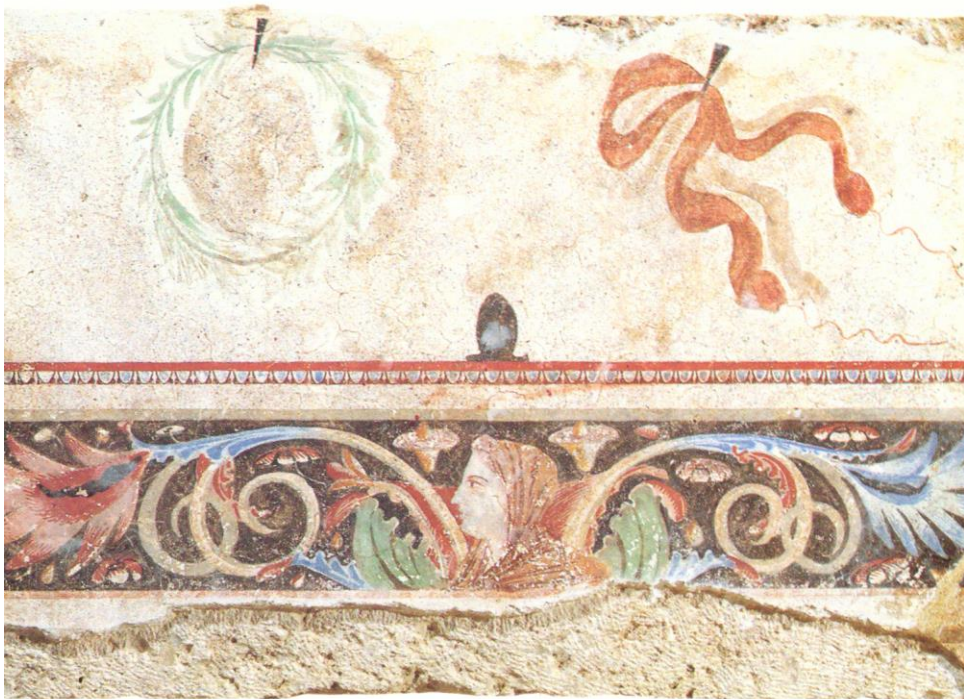
Διάρθρωση μαθημάτων

1. Εισαγωγικά (12/3)
2. Πηγές και μεθοδολογία (12/3)
3. Υλικά και τεχνικές (19/3)
4. Η μνημειακή ζωγραφική στην Ελλάδα της Εποχής του Χαλκού (19/3)
5. Πρώιμη ελληνική ζωγραφική, 7ος-6ος αι. π.Χ. (26/3)
6. Μνημειακή ζωγραφική και αρχαιομετρική έρευνα [Χαρίκλεια Μπρεκουλάκη] (2/4)
7. Ο Πολύγνωτος και η ζωγραφική του 5ου αι. π.Χ. (9/4)
8. Τετραχρωμία και σκιαγραφία: Απολλόδωρος, Ζεύξις, Παρράσιος (16/4)
- 9. Μακεδονικοί Τάφοι I (23/4)**
10. Μακεδονικοί Τάφοι II (14/5)
11. Ψηφιδωτά (14/5)
12. Μνημεία της Ελληνιστικής περιόδου (21/5)
13. Ελληνορωμαϊκή ζωγραφική I (28/5)
14. Ελληνορωμαϊκή ζωγραφική II (4/6)

tonus et harmoge:

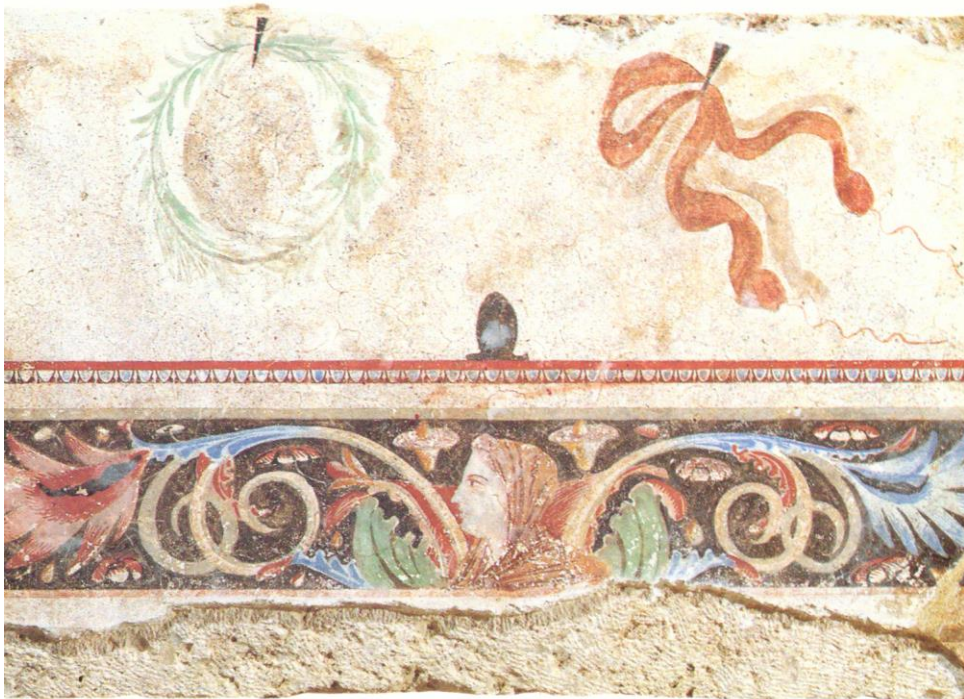
Τελικά η ίδια η τέχνη από μόνη της κατάκτησε την αυτονομία της ανακαλύπτοντας το φως και τις σκιές και την αντίθεση των χρωμάτων μεταξύ τους που εντείνεται με την εναλλαγή τους. Αργότερα προστέθηκε η λάμψη (*splendor*) που είναι άλλο πράγμα από το φως. Το διάστημα ανάμεσα στο φως και τη σκιά ονομάζεται «τόνος»: το σμίξιμο των χρωμάτων και το πέρασμα από το ένα στο άλλο λέγεται «αρμογή».

Πλίνιος, *ΦΙ* 35.29

Αίνεια (Νέα Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης). Τύμβος Α, Τάφος ΙΙ: τοιχογραφία με γυναικεία προτομή με φυτικό διάκοσμο. Δεύτερο μισό 4^{ου} αι. π.Χ.

Αίνεια (Νέα Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης). Τύμβος Α, Τάφος ΙΙ: τοιχογραφία με γυναικεία προτομή με φυτικό διάκοσμο. Δεύτερο μισό 4^{ου} αι. π.Χ.

Απουλικός ερυθρόμορφος κρατήρας (λαιμός). Γυναικεία προτομή με φυτικό διάκοσμο. Περ. 320-310 π.Χ. Βαλτιμόρη, Μουσείο Τέχνης Walters 48.86.

3. Τα μακεδονικά ταφικά μνημεία

Τάφος «Περσεφόνης»

- Κιβωτιόσχημος
- 3 x 4.5 μ. Ύψος 3 μ.
- περ. 350 π.Χ.
- Οστά άνδρα, γυναίκας, νεογνού ή βρέφους.
- Τοιχογραφίες 1 μ. Βόρειος τοίχος: αρπαγή, Ανατολικός: «Δήμητρα», Νότιος: «τρεις μοίρες».

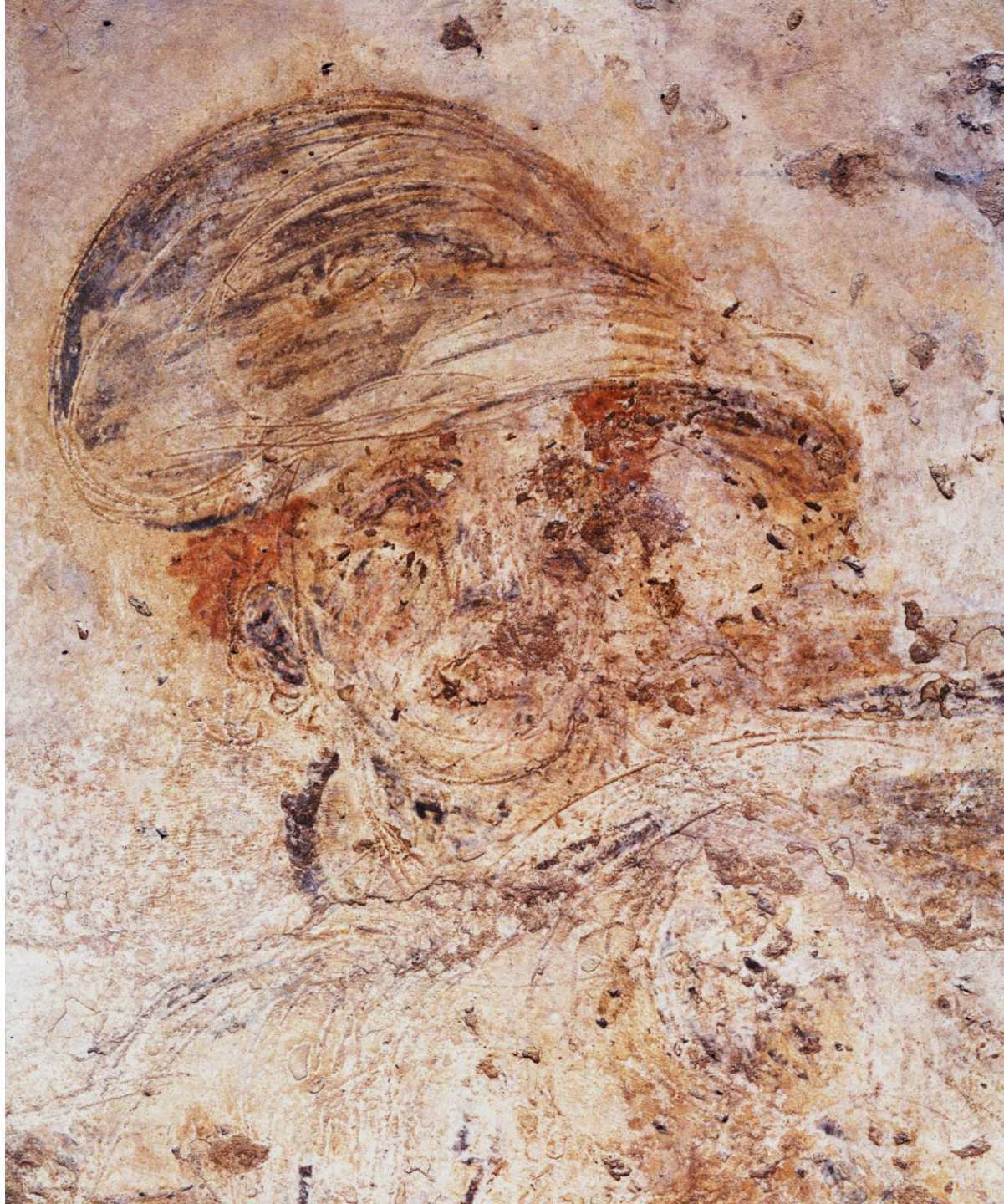

Η Ζωγραφική των Μακεδονικών Τάφων:

- Μακεδονικοί Τάφοι: το πιο εντυπωσιακό δείγμα αρχαίου ελληνικού ταφικού μνημείου (κατασκευή, διακόσμηση, πλούτος κτερισμάτων)
- εμφανίζονται τον 4^ο αι. π.Χ., και παραμένουν σε χρήση μέχρι και την ύστερη Ελληνιστική περίοδο.
- Υπόγεια μνημεία, κατά μήκος οδών (εκτός των τειχών).
- Τετράγωνο ή ορθογώνιο σχήμα, καμαρωτή στέγη.
- Μονοθάλαμοι ή διθάλαμοι.
- Κατά κανόνα οικογενειακοί.
- Προσόψεις: προσομοιώσεις οικίας ή ναού.

Η Ζωγραφική των Μακεδονικών Τάφων:

- Μεγάλες ζωγραφικές συνθέσεις στο εσωτερικό ή εξωτερικό του τάφου.
- Γαιώδη χρώματα γαλάζιο (αιγυπτιακό κυανό), κόκκινο (αιματίτης, κιννάβαρις), μαύρο (ανθρακικό ασβέστιο με μεγάλη ποσότητα άνθρακα), ιώδες (αιγυπτιακό κυανό + κιννάβαρις), κίτρινο (ώχρες).
- Τεχνικές: κατά βάση ξηρογραφία (tempera).

Πλάτων, *Νόμοι* (947d-e):

«Χτίζεται τάφος υπόγειος με καμάρα, που εκτείνεται κατά μήκος, κατασκευασμένος από πωρολίθους και με λίθινες κλίνες τοποθετημένες τη μια δίπλα στην άλλη. Μέσα σε αυτόν τον τάφο βάζουν εκείνον που θ' αναπαυθεί για πάντα και μετά επιχώνουν τον τάφο με χώμα και σχηματίζουν τύμβο κυκλικό, φυτεύοντας γύρω από αυτόν δέντρα, ώστε να δημιουργηθεί άλσος, αλλά ένα τμήμα το αφήνουν αφύτευτο, ώστε να θάβονται κι άλλοι, να σωρεύεται εκεί το αναγκαίο χώμα και να μεγαλώνει διαρκώς ο τύμβος».

Τάφος II Βεργίνας («Φιλίππου»)

- Διθάλαμος καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος
- Ζωφόρος κυνηγιού 5.60 x 1.16 μ.
- Έξι σκηνές, δέκα κυνηγοί, διαφορετικά θηράματα
- Δηλώσεις τοπίου
- 336 / 316 π.Χ.

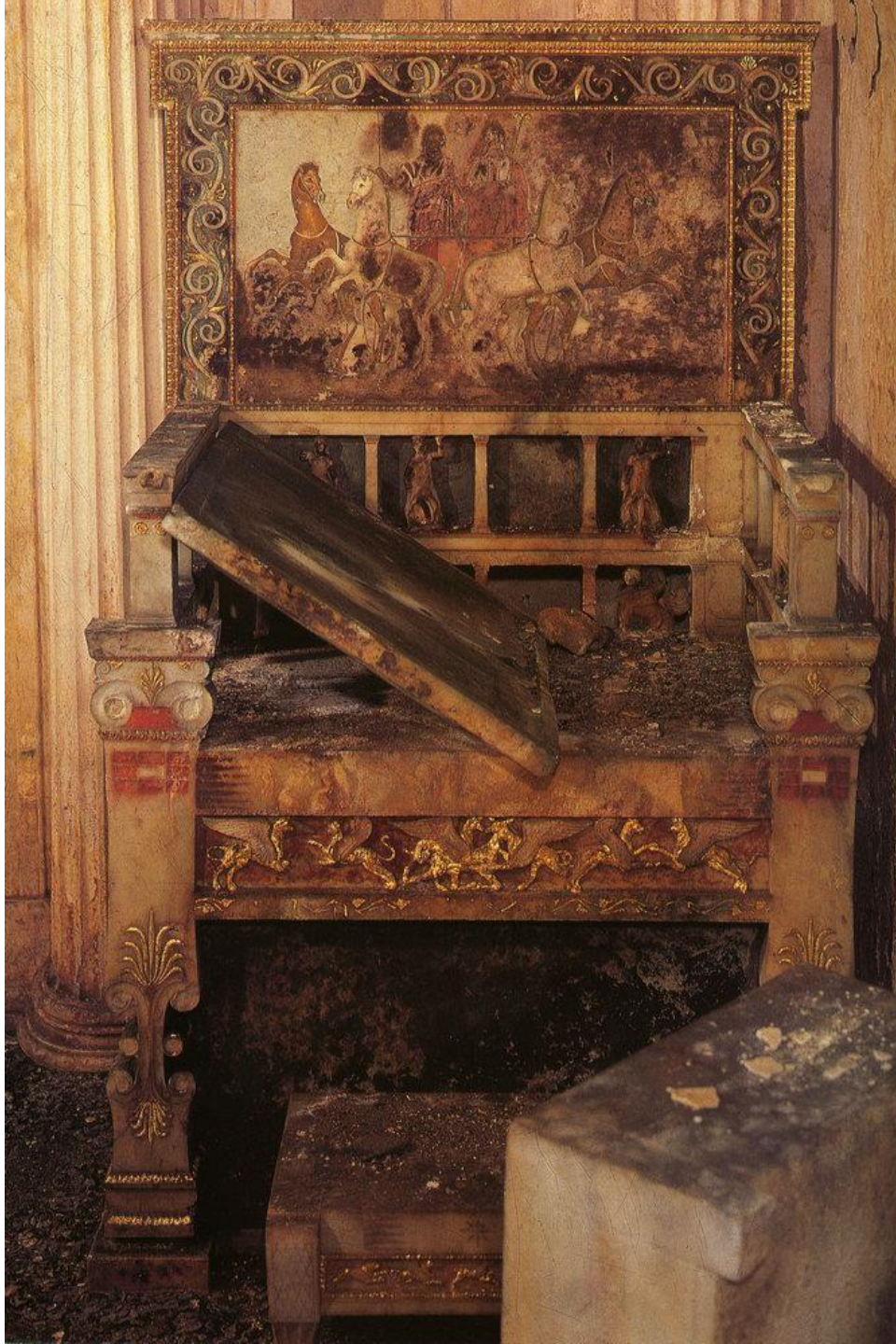

Χρωστικές ουσίες:

- κιννάβαρις για τα ερυθρά και τα ιώδη
- ώχρα για τα κίτρινα και τα καστανά
- μόλυβδος για το λευκό
- αιγυπτιακό κυανό αναμεμειγμένο με ασβεστίτη για το πράσινο
- αποχρώσεις του γκρίζου, γκριζογάλαζου κ.ο.κ. από αιγυπτιακό κυανό αναμεμειγμένο με κάρβουνο
- δεν ανιχνεύθηκε οργανική ουσία ως συνδετικό υλικό
- η παρουσία ασβεστίτη δηλώνει ότι οι χρωστικές αναμείχθηκαν με ασβεστόνερο

Τάφος «Ευρυδίκης»

- Διθάλαμος, καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος
- Ύψος: 5.80 μ. Προθάλαμος: 2.50 x 4.48 μ. Κυρίως θάλαμος: 5.51 x 4.48 μ.
- περ. 340 π.Χ. (ή 310-300 π.Χ.)
- Ευρυδίκη Α' (Ανδρόνικος)
- Μαρμάρινος θρόνος

Τάφος της «Ευρυδίκης», 340-300 π.Χ.

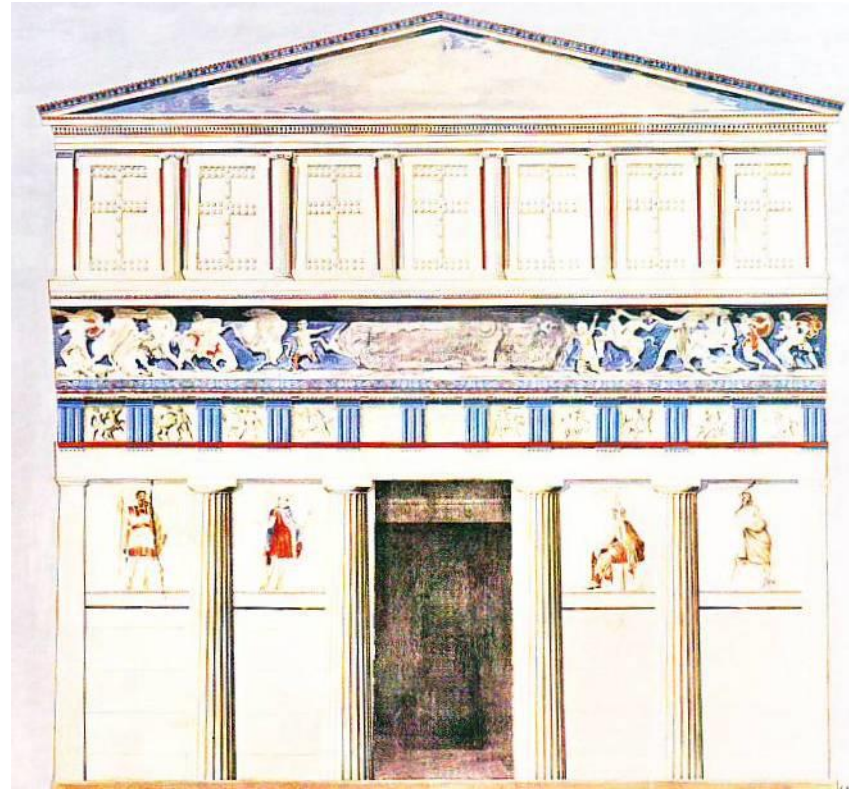
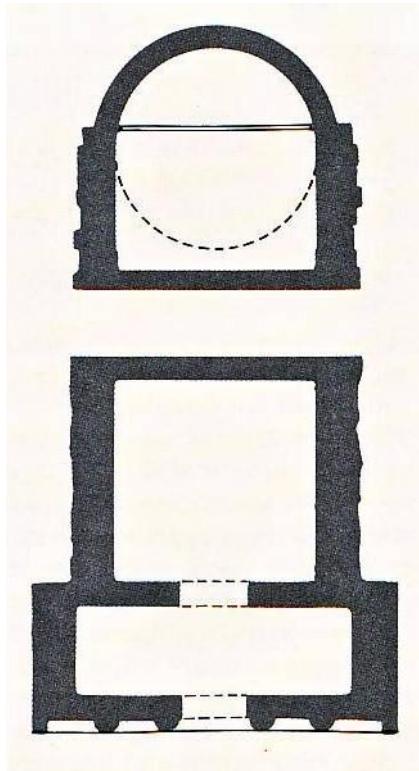
Χρωστικές ουσίες:

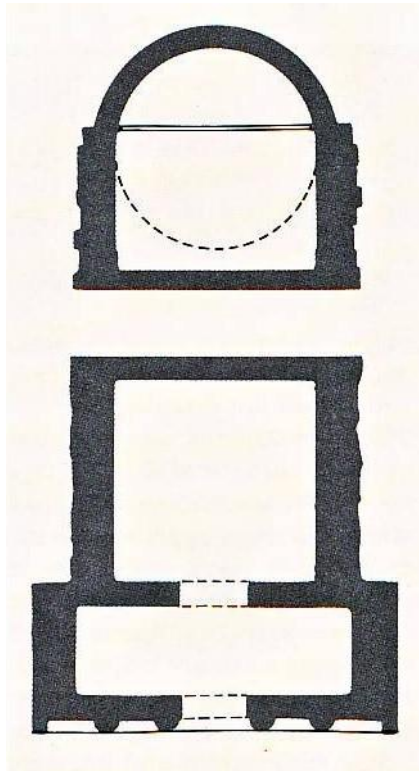
- Αιγυπτιακό κυανό, κιννάβαρις, κίτρινη ώχρα, μελανό του άνθρακα.
- Κίτρινη σανδαράχη (θειούχο αρσενικό), οργανική πορφύρα, οστέινο λευκό, λευκό του μολύβδου (σε μια από τις πρωιμότερες εφαρμογές του στην ελληνική ζωγραφική)
- Impasto
- Συνδετικό υλικό (και σταθεροποιητικό): αραβικό κόμμα (ρετσίνι του ακανθώδους θάμνου *Acacia Senegal* που φύεται στην αφρικανική Σαχάρα)
- Όχι εγκαυστική / όχι αυγοτέμπερα
- Δεν ανιχνεύτηκαν ρητίνες ή έλαια

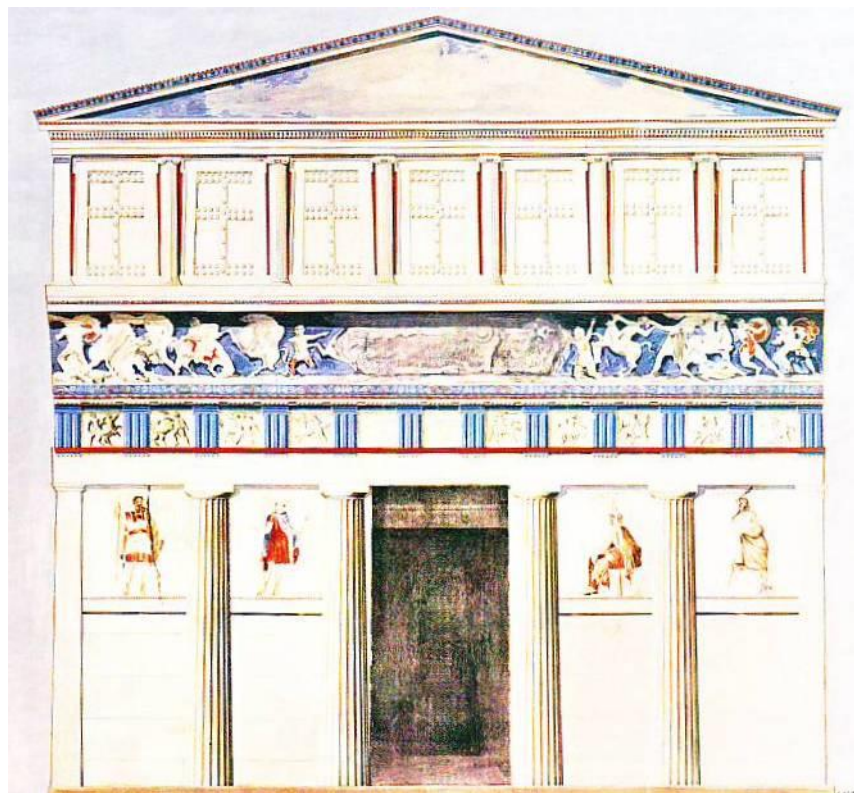

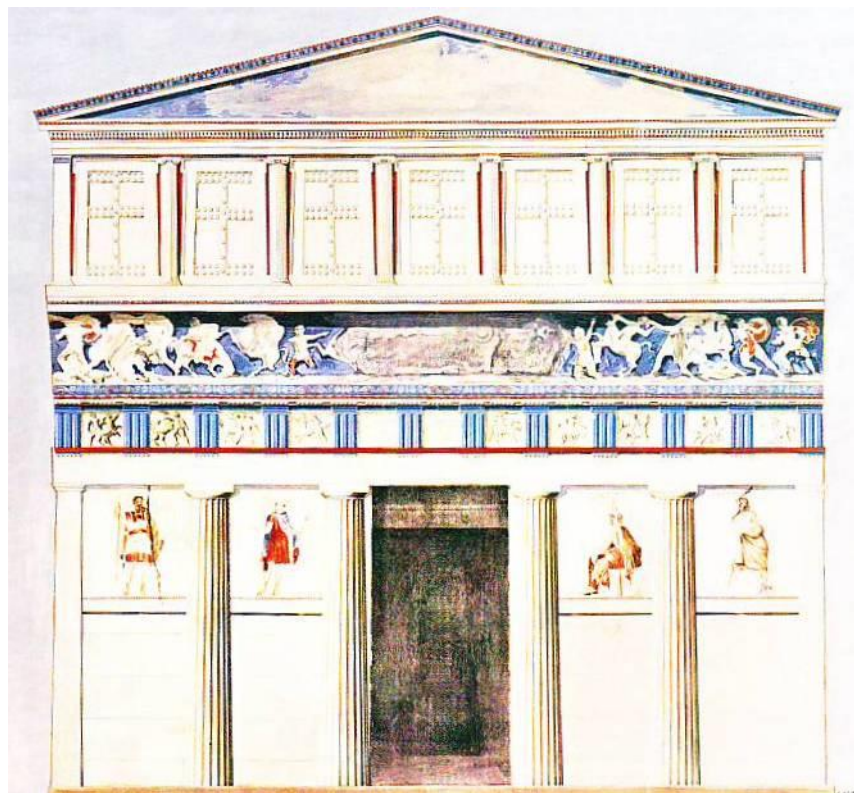
Τάφος της «Κρίσεως»

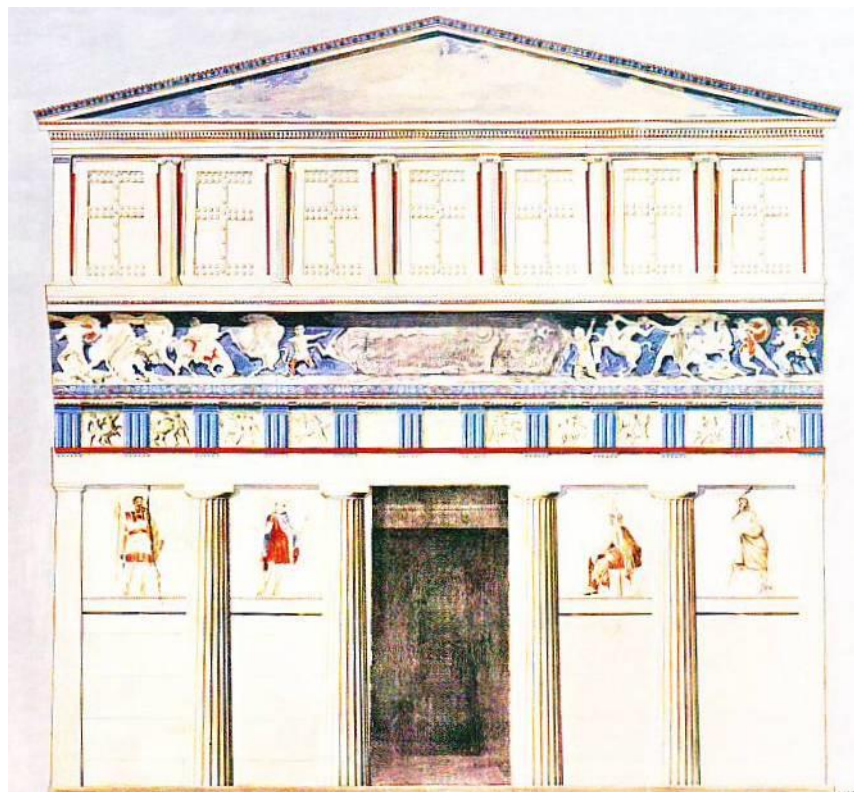
- Διθάλαμος, καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος
- περ. 325-300 π.Χ.
- Πρόσοψη: ύψος 8,60 μ. / πλάτος 8,68 μ.
- Προθάλαμος: 7.70 μ. ύψος / 2,12 μ. μήκος / 6,50 μ. πλάτος
- Ταφικός θάλαμος: ύψος 5.25 μ. / μήκος 4,82 μ. / πλάτος 4,90 μ.

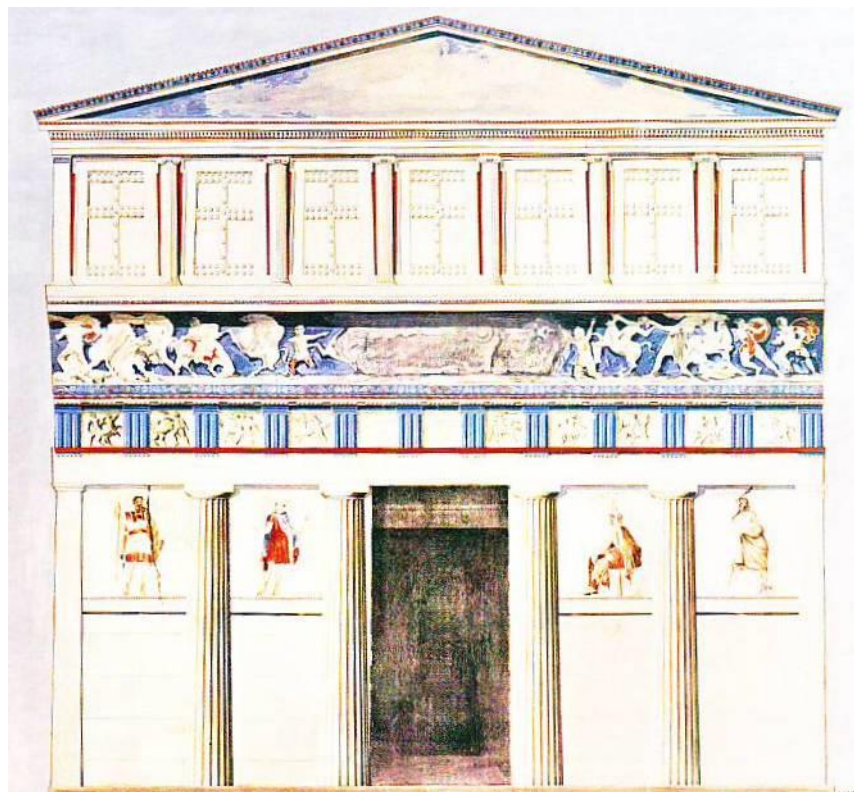

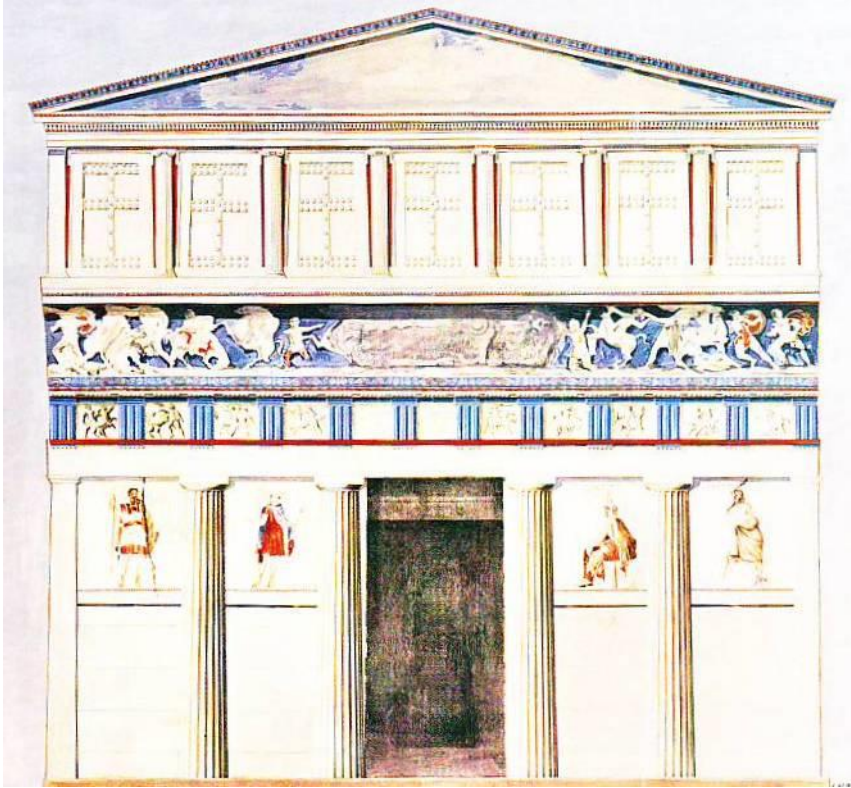

Η τελική κρίση:

Αυτοί, λοιπόν, όταν πεθάνουν οι άνθρωποι, θα δικάζουν στον λειμών, στην τρίοδο, απ' όπου φεύγουν δύο δρόμοι, ο ένας προς τις Νήσους των Μακάρων, ο δε άλλος προς τα Τάρταρα. Και τους μεν καταγόμενους από την Ασία θα δικάζει ο Ραδάμανθους, τους δε από την Ευρώπη ο Αιακός· στον Μίνωα δε, θα δώσω το προνόμιο της οριστικής κρίσης σε περίπτωση απορίας του ενός ή του άλλου από τους κυρίως δικαστές, για να είναι πιο δίκαιη η κρίση σε ποιο δρόμο πρέπει να πορεύεται ο κάθε άνθρωπος.

Γοργίας 523e-524a

Η τελική κρίση:

ούτ' ένα δάκρυ ας μη χυθεί για μένα, αλλά μια μέρα, να διαβώ,
στα γηρατειά μου, το μυστικό το μονοπάτι του Ραδάμανθυ.
Αγαπημένος απ' ολόκληρη την πόλη μου κι από τους συμπολίτες,
όρθιος, χωρίς μπαστούνι, να τα 'χω τετρακόσια όταν μιλώ στο πλήθος,
ν' αφήσω στα παιδιά μου άφθονο βιος και σπίτι.

Ποσειδίππος 118. 24-28 (SH 705)

Κιβωτιόσχημος Πέλλας:

- 4,40 x 1,95 μ. / ύψος 3 μ.
- 300 π.Χ.
- Τρεις διαδοχικές ταφές: για μεσήλικα άνδρα / νεότερη γυναίκα / παιδί
- Γραπτός διάκοσμος: τοιχοβάτης / λευκή ζώνη / ζωφόρος 0,135-0,15 μ. με φυτικά θέματα / πλατιά ζωφόρος (0,80 μ.) με επτά ανδρικές μορφές / επίστεψη (0,30 μ.) με ιππικούς αγώνες

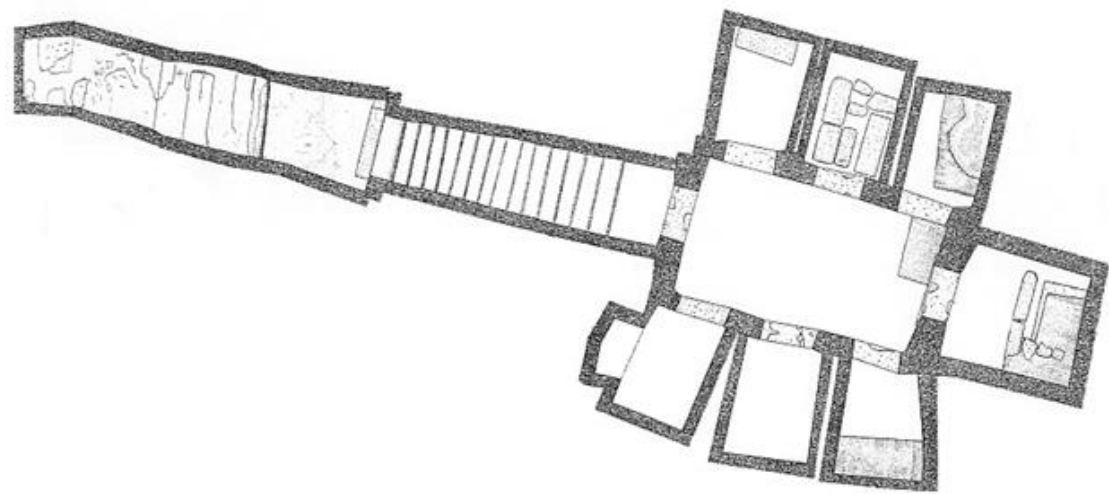

Χρωστικές ουσίες:

- κιννάβαρις, κίτρινη ώχρα, αιματίτης, λευκό του μολύβδου, αιγυπτιακό κυανό, μελανό του άνθρακα
- Ξηρογραφία (παρουσία οργανικού συνεκτικού υλικού)

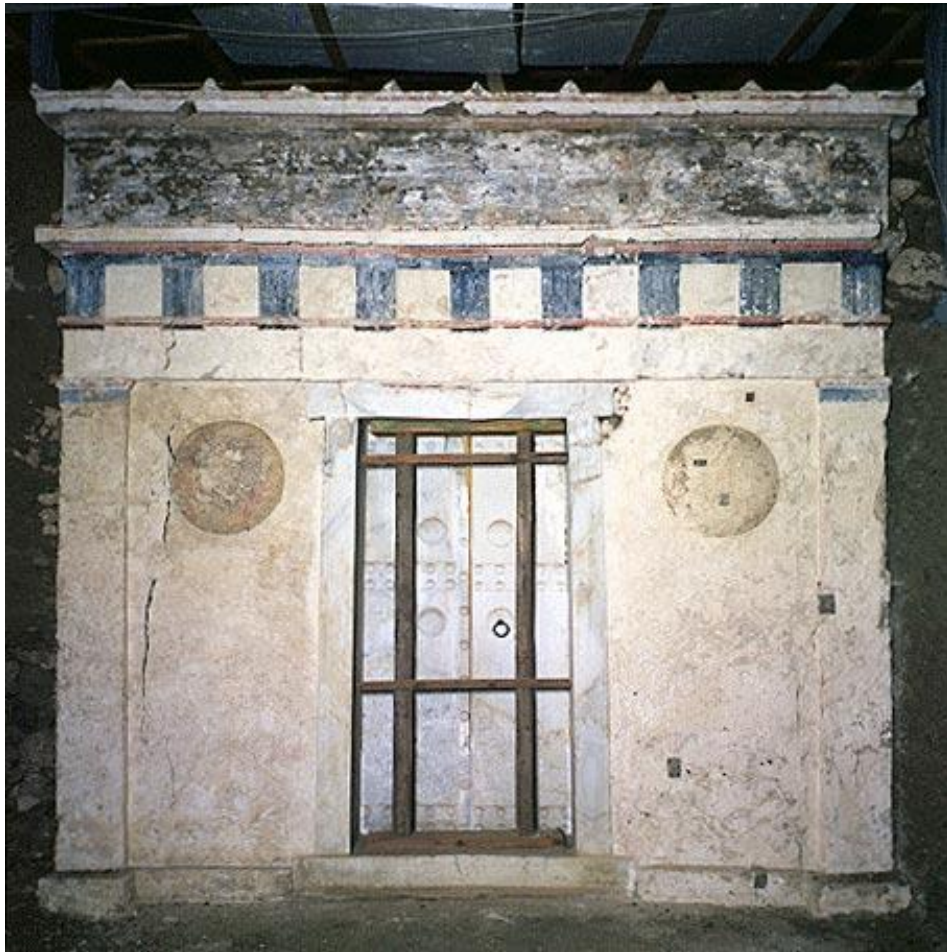
σκηνογραφία

Η απόδοση του τρισδιάστατου χώρου, κυρίως του δομημένου περιβάλλοντος, με ζωγραφική χρήση των γεωμετρικών αναλογιών και του σκιοφωτισμού.

Σκηνογραφία και *trompe l'oeil*:

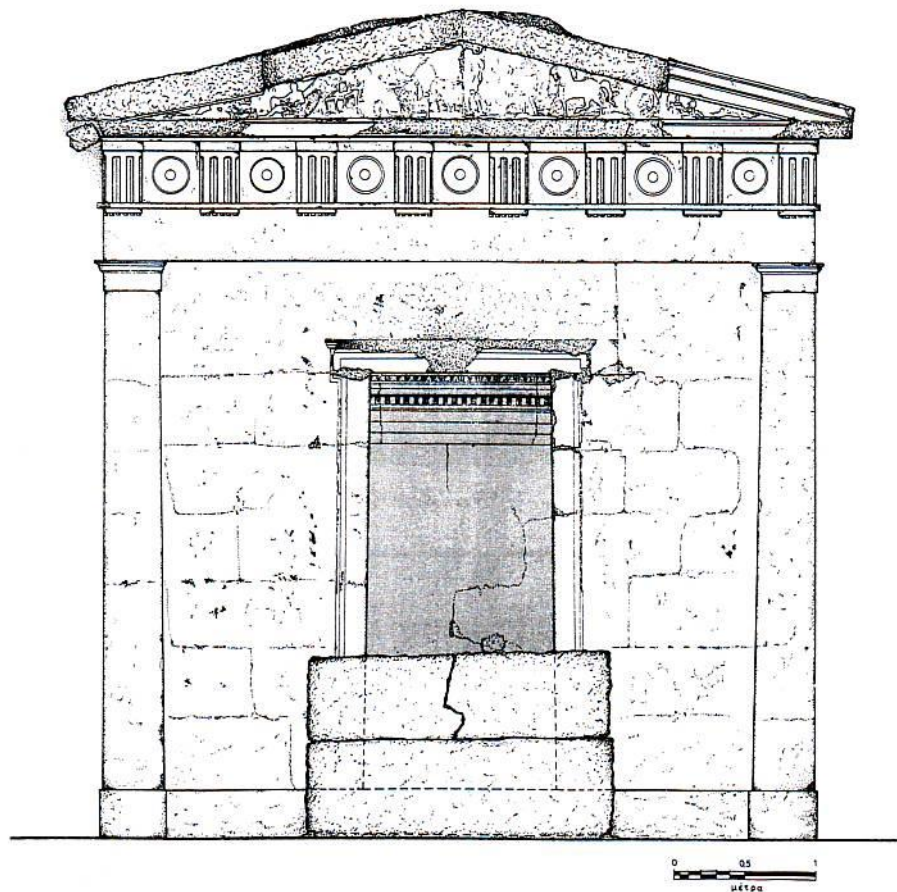

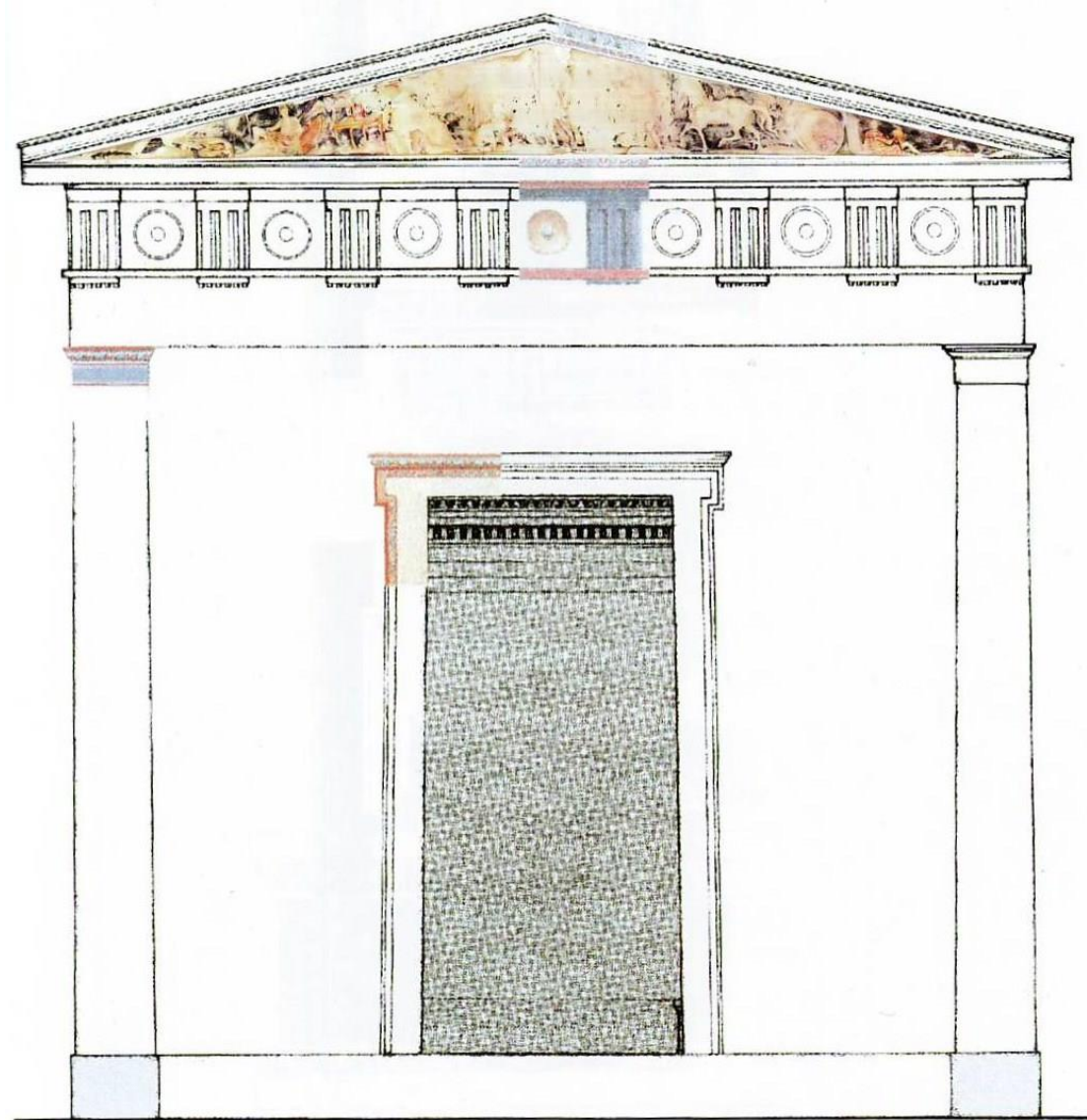
Ο Τάφος του «Πρίγκιπα» (320-300 π.Χ.)
Διθάλαμος, καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος.

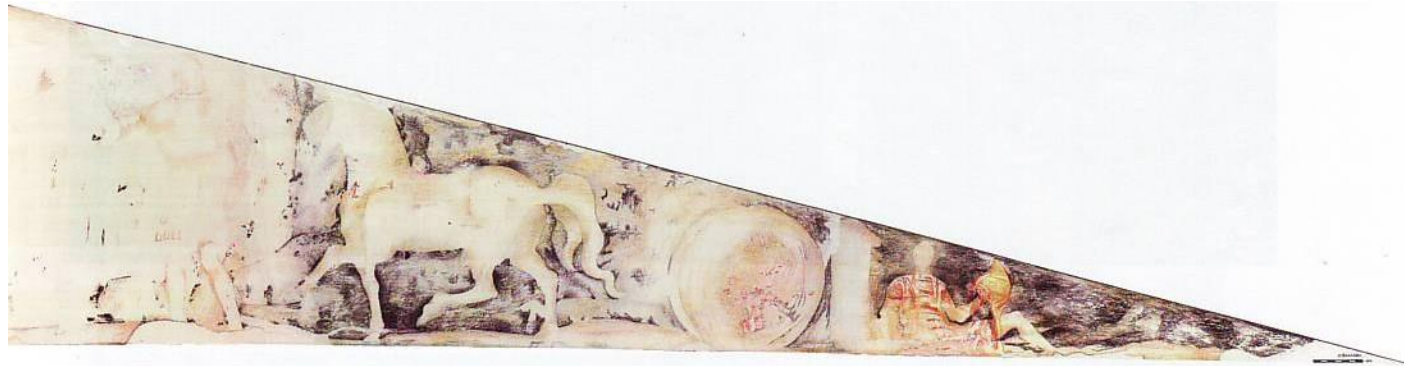
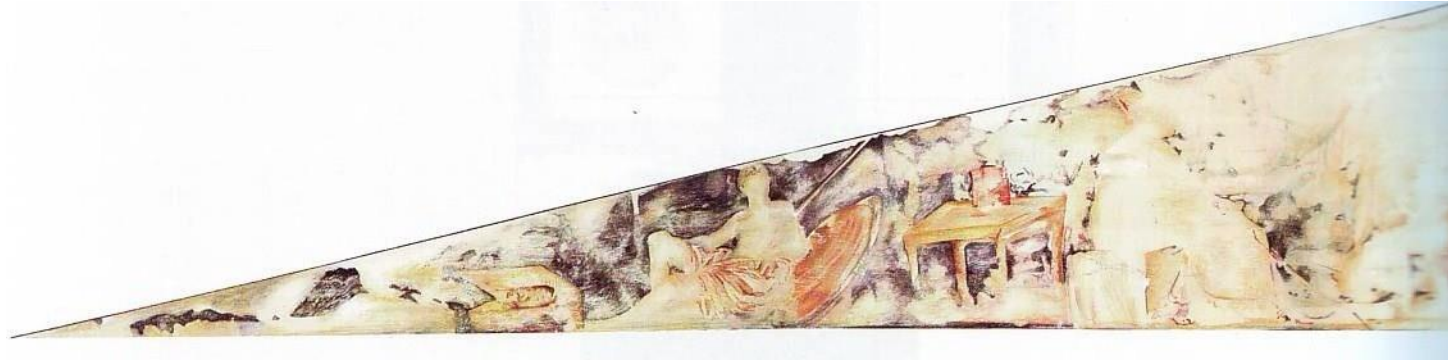
Ο Τάφος του «Πρίγκιπα» (320-300 π.Χ.)

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.
Μονοθάλαμος, καμαροσκεπής
μακεδονικός τάφος.

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

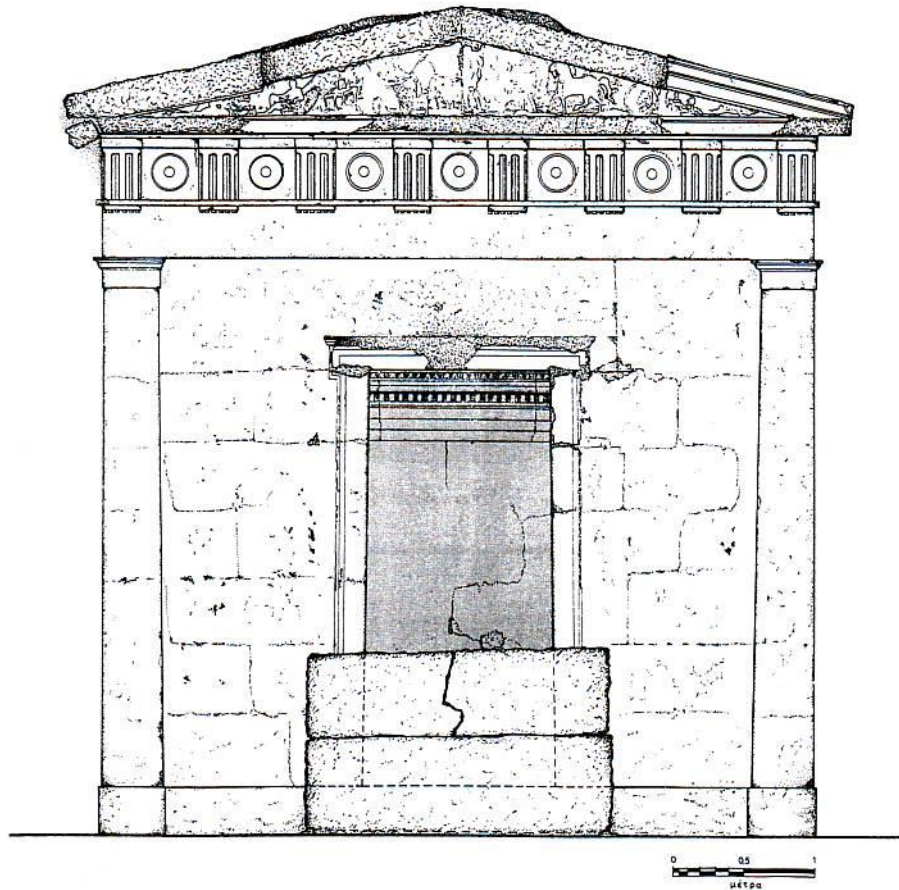
Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

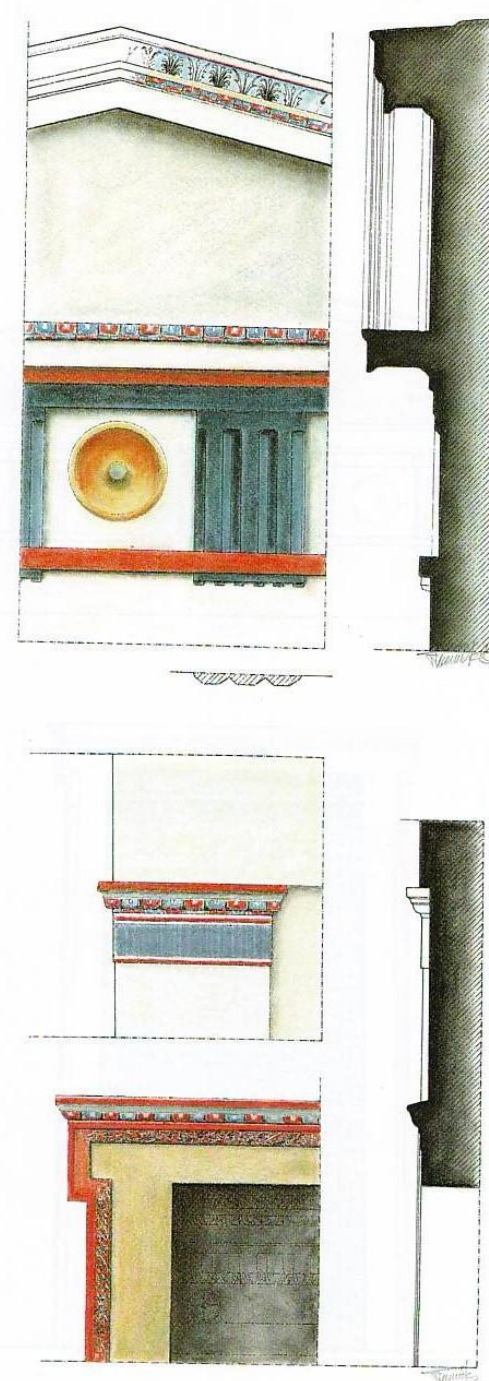
Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

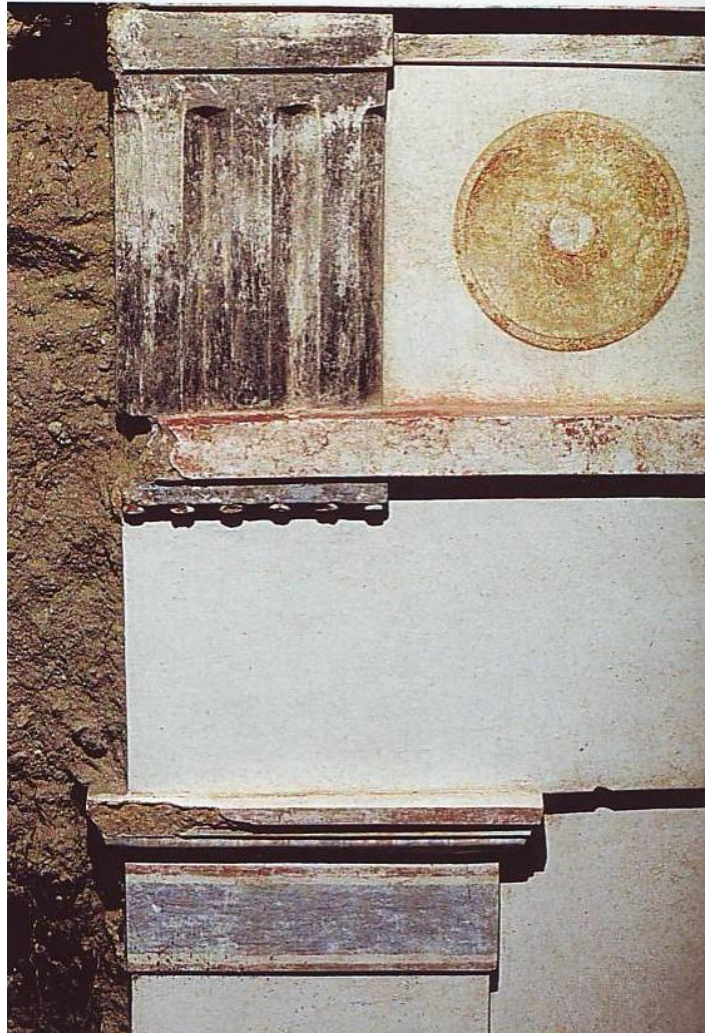

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

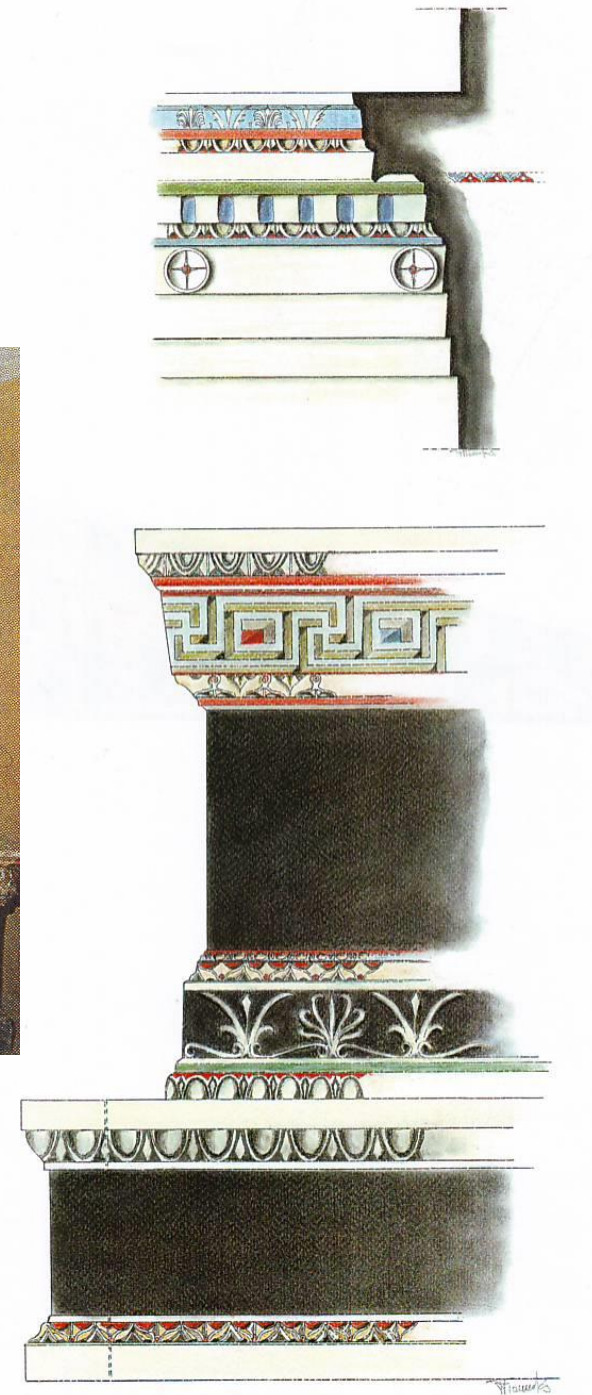

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

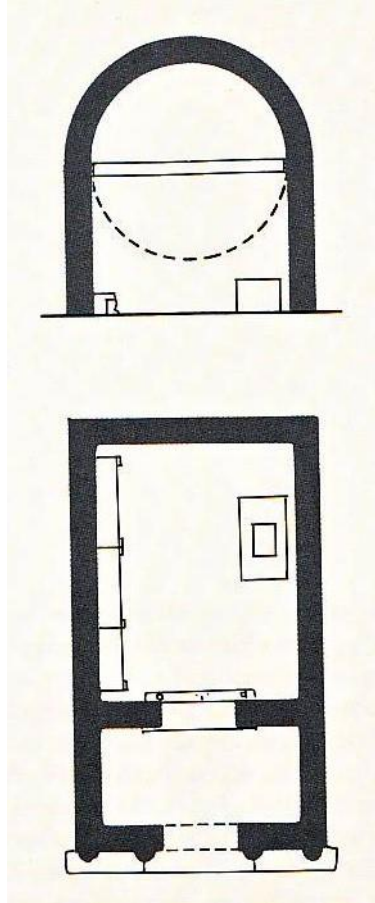

Ψηφιδωτό από τη Δήλο (περ. 100 π.Χ.)

Ο Τάφος του Φοίνικα, 300 π.Χ.

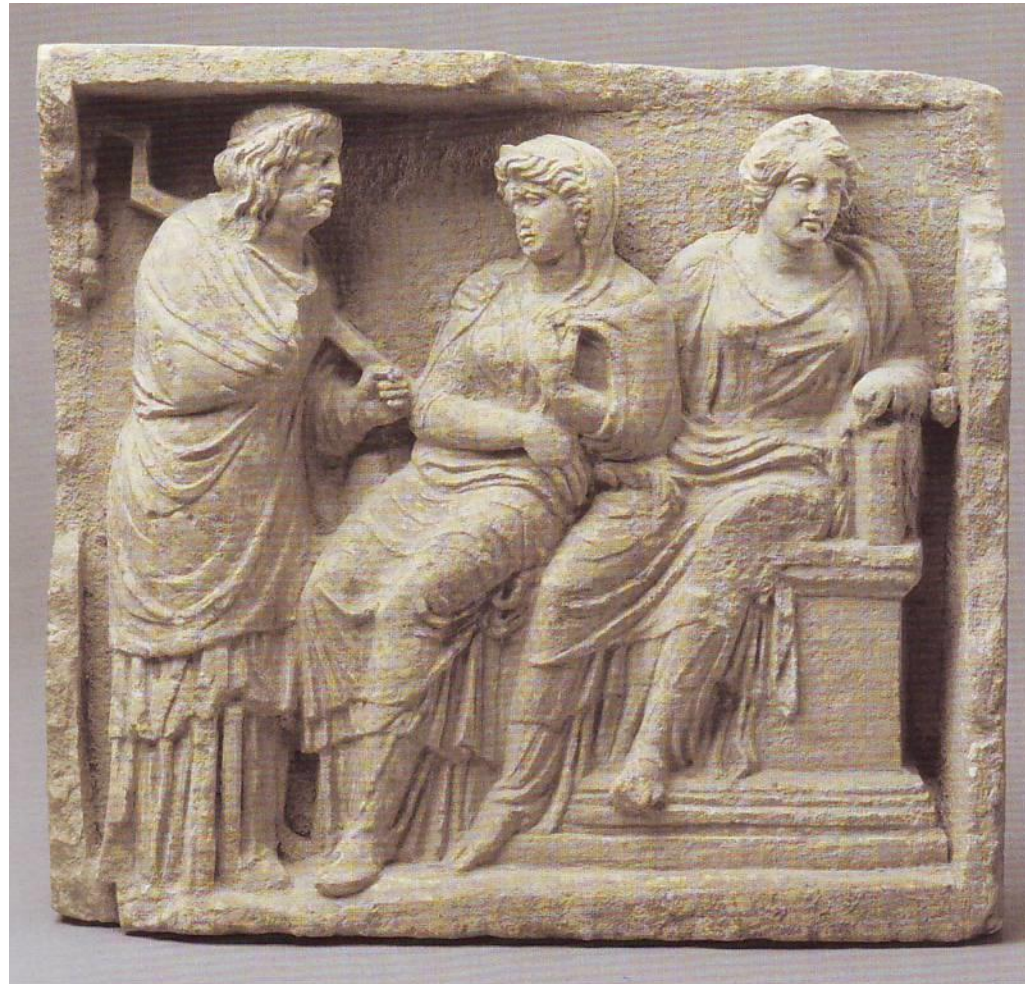

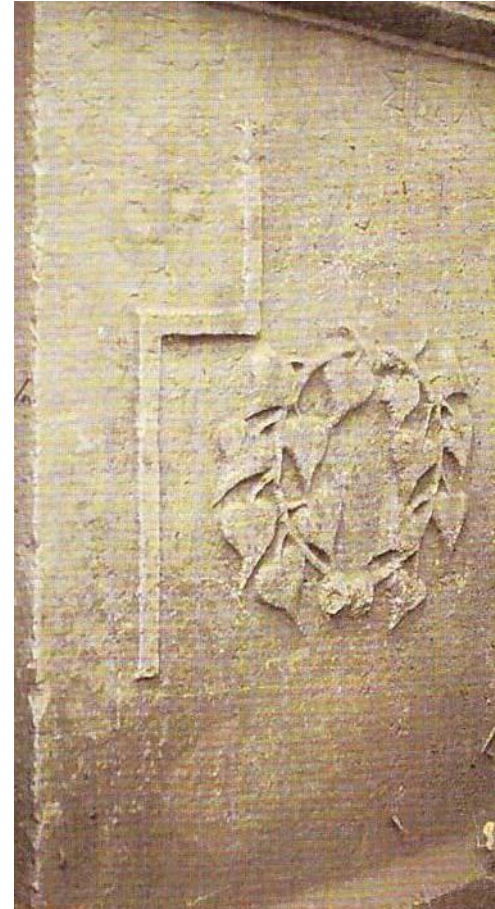
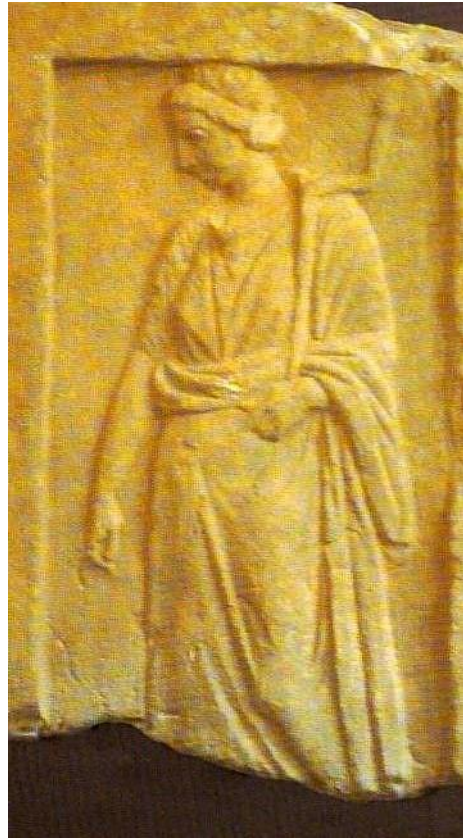
Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

Ανάγλυφο ιέρειας με κλειδί ναού.

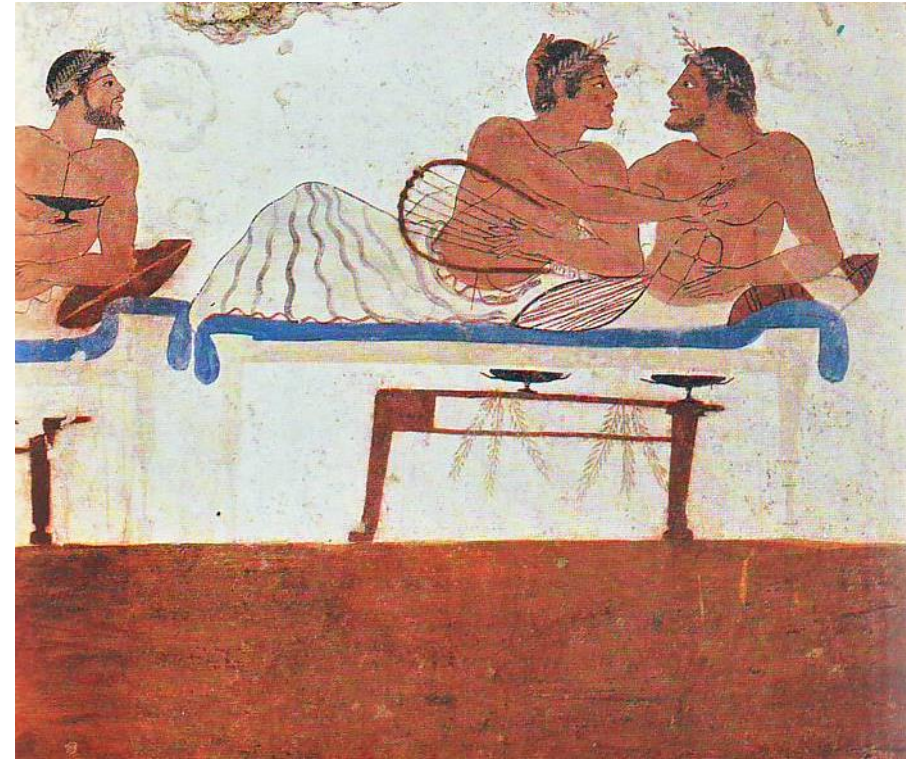
Επιτύμβια ιερειών με κλειδί ναού.

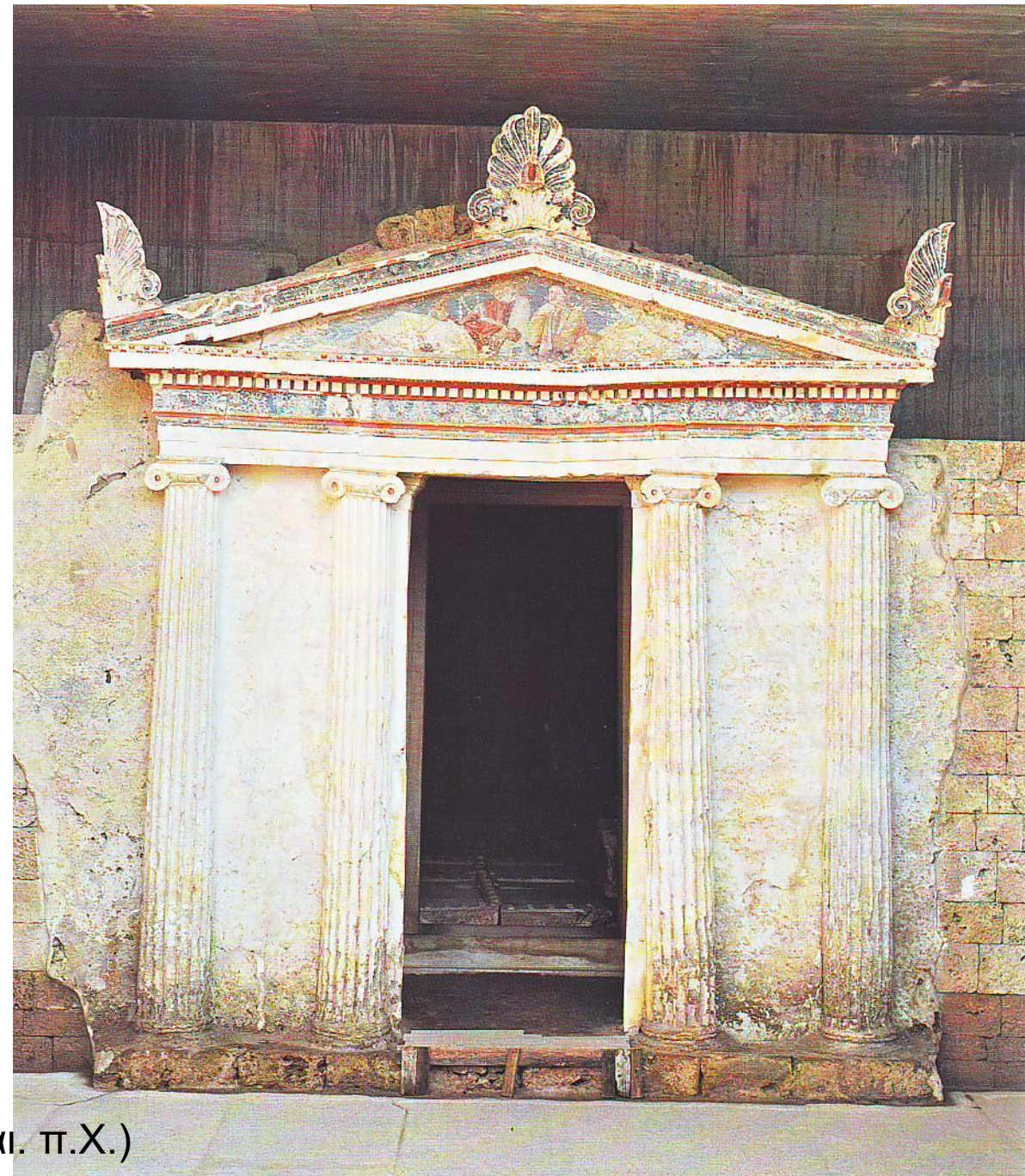
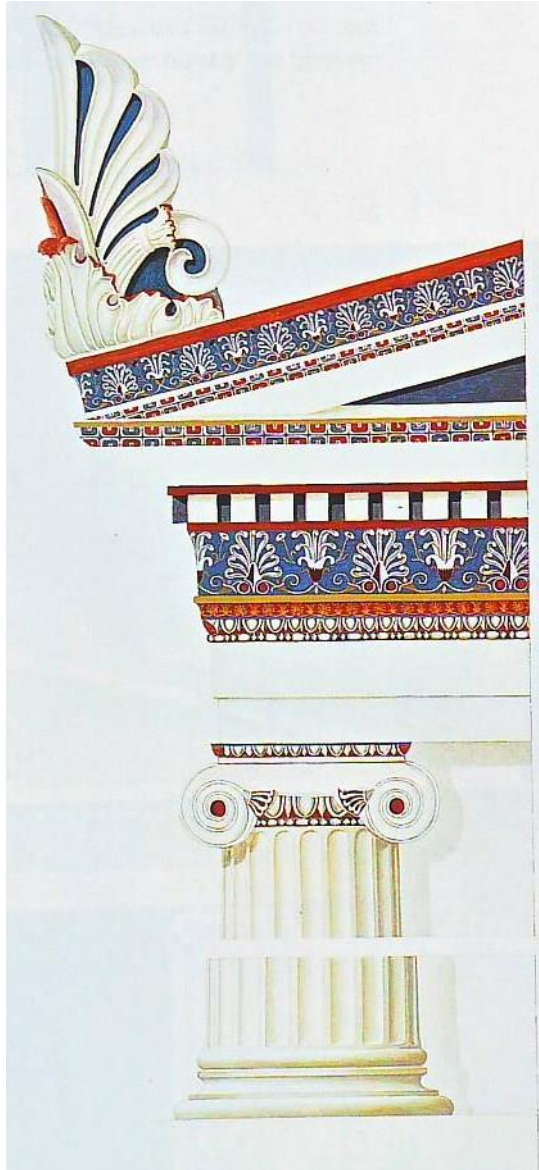
Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

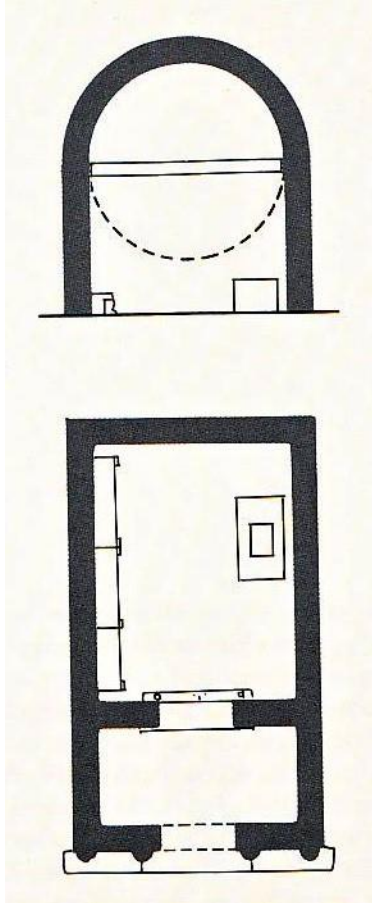
Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

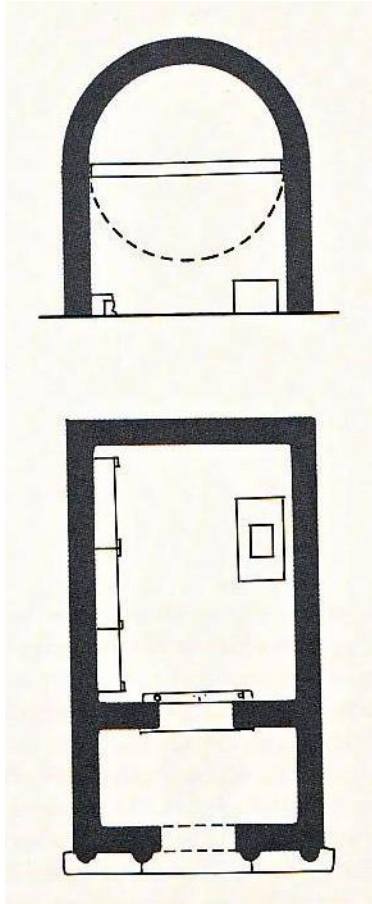
Ο τάφος του Βουτηχτή (5^{ος} αι. π.Χ.)

Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

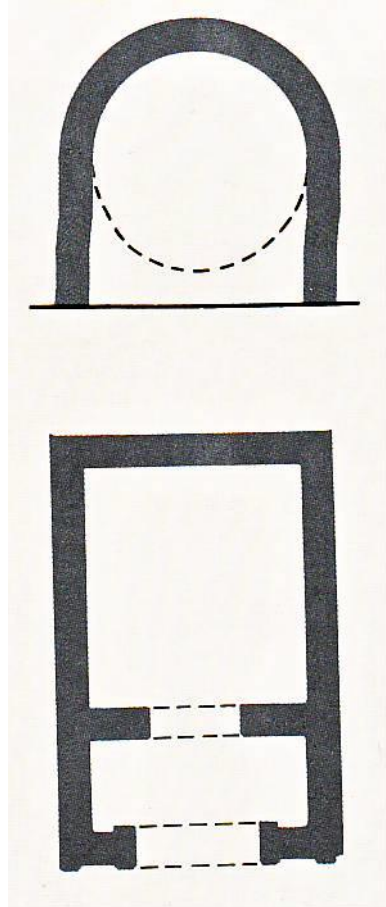

Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

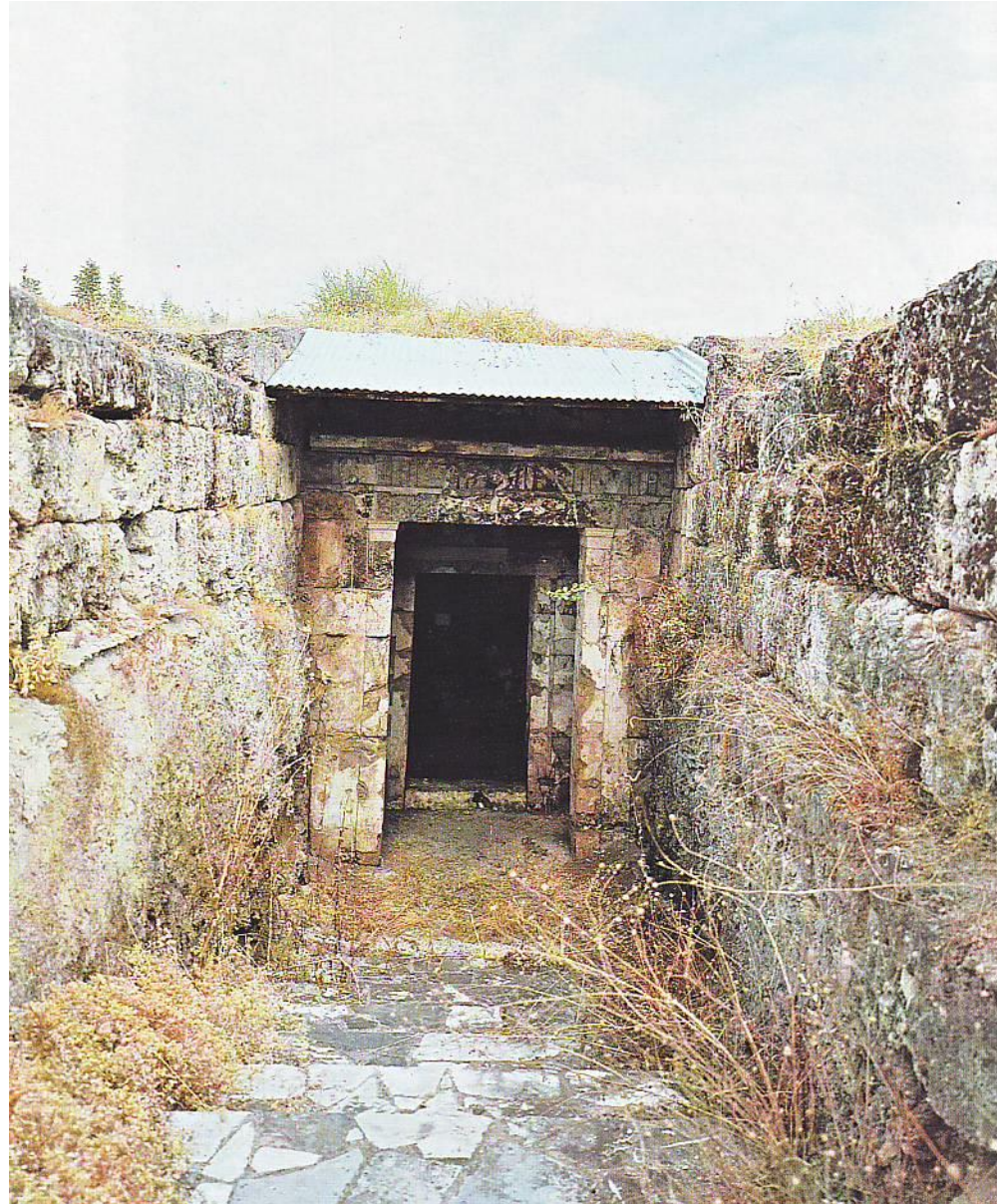

Ο Τάφος των Ανθεμίων (3^{ος} αι. π.Χ.)

Ο Τάφος του Kinch (3^{ος} αι. π.Χ.)

Ο Τάφος του Kinch (3^{ος} αι. π.Χ.)